

BOSHLANG‘ICH SINIF DARSLARIDA 4K MODEL VA 5E STRATEGIYASINI INTEGRATIV QO‘LLASH METODIKASI

Matkarimova Dilfuza Qadamboyevna

Xorazm viloyati Yangiariq tumani 23 – son
maktabi boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Matqurbonova Gulnoza Odilbekovna

Xorazm viloyati Yangiariq tumani 23 - sonli
maktabi boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Egamberganova Nazokat Zaripboyevna

Xorazm viloyati Yangiariq tumani 23 - sonli
maktabi boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

gulnozamatqurbonova@gmail.com

Annotatsiya: *Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf darslarida 4K modeli hamda 5E strategiyasini uyg‘un qo‘llashning metodik asoslari yoritilgan. Tadqiqot davomida o‘quvchilarning kreativ fikrlashi, tanqidiy tafakkuri, kommunikativ kompetensiyasi va hamkorlikda ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi innovatsion pedagogik yondashuvlar tahlil qilindi. Shuningdek, 5E strategiyasining bosqichlari asosida tashkil etilgan interfaol darslarning ta‘lim samaradorligiga ta‘siri ochib berildi. Tadqiqot natijalari boshlang‘ich ta‘limda kompetensiyaviy yondashuvni rivojlantirish hamda o‘quvchilarning faolligini oshirishda mazkur metodikaning muhim ahamiyat kasb etishini ko‘rsatdi.*

Kalit so‘zlar: *4K modeli, 5E strategiyasi, boshlang‘ich ta‘lim, kreativ fikrlash, tanqidiy tafakkur, kommunikativ kompetensiya, hamkorlik, interfaol metodlar, innovatsion pedagogika, kompetensiyaviy yondashuv.*

KIRISH

Bugungi kunda ta‘lim tizimida o‘quvchilarning nafaqat nazariy bilimlarini shakllantirish, balki ularning XXI asr ko‘nikmalarini rivojlantirish ham dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Xususan, boshlang‘ich ta‘lim bosqichida o‘quvchilarda kreativlik, tanqidiy fikrlash, muloqot qilish va hamkorlikda ishlash kompetensiyalarini shakllantirish muhim pedagogik ehtiyojga aylanmoqda. Shu nuqtai nazardan 4K modeli hamda 5E strategiyasi zamonaviy ta‘limning samarali innovatsion yondashuvlaridan biri sifatida qaralmoqda.

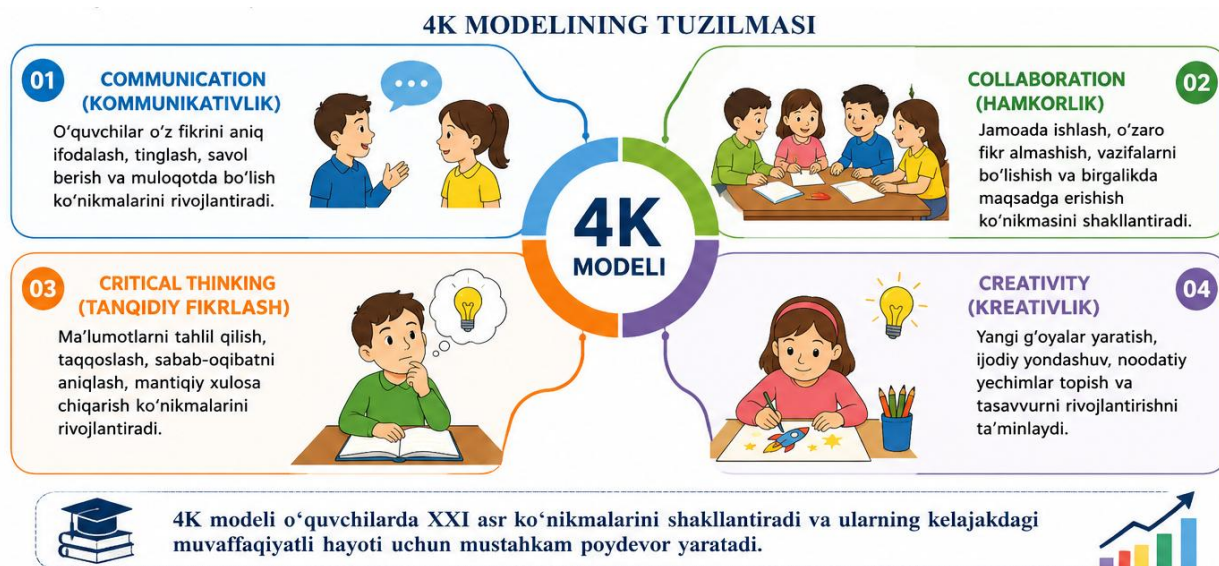
4K modeli o‘quvchilarda kommunikativlik, hamkorlik, kreativlik va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilsa, 5E strategiyasi dars jarayonini bosqichma-bosqich tashkil etish orqali o‘quvchilarning faol o‘rganishini ta‘minlaydi. Ushbu ikki yondashuvning integrativ qo‘llanilishi dars samaradorligini oshirish bilan birga o‘quvchilarning mustaqil fikrlash faoliyatini rivojlantiradi.

ASOSIY QISM

4K modelining pedagogik ahamiyati.

4K modeli zamonaviy ta'limning kompetensiyaviy yondashuviga asoslangan muhim pedagogik tizimlardan biri hisoblanadi. Ushbu model o'quvchilarning nafaqat bilim olish faoliyatini, balki ularning shaxsiy, ijtimoiy va intellektual rivojlanishini ham qo'llab-quvvatlaydi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida kommunikativlik, hamkorlikda ishlash, tanqidiy fikrlash va kreativ yondashuv ko'nikmalarini shakllantirish kelgusidagi ta'lim jarayonining muvaffaqiyatini belgilovchi muhim omillardan biridir. 4K modeli asosida tashkil etilgan darslarda o'quvchilar muammoli vaziyatlarni mustaqil tahlil qilish, o'z fikrini erkin ifodalash va jamoa bilan ishlashga o'rganadi. Mazkur yondashuv o'quvchilarning faolligini oshirish bilan birga ularning o'quv motivatsiyasini ham kuchaytiradi. Shuningdek, interfaol topshiriqlar va ijodiy faoliyatlar orqali o'quvchilarning innovatsion fikrlash qobiliyati rivojlanadi. Natijada ta'lim jarayoni an'anaviy bilim berish modelidan amaliy va kompetensiyaga yo'naltirilgan tizimga transformatsiyalanadi.

4K modeli o'quvchilarda kommunikativlik, hamkorlik, tanqidiy fikrlash va kreativlik ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Mazkur model asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, muammolarni tahlil qilishi hamda jamoada ishlash faoliyatini kuchaytiradi. Natijada ta'lim samaradorligi oshib, XXI asr kompetensiyalari shakllanadi (1-rasm.).

1-rasm. 4K modelining pedagogik tuzilmasi va asosiy kompetensiyalari

Ushbu model boshlang'ich sinf o'quvchilarida XXI asr kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Model tarkibidagi kommunikativlik, hamkorlik, tanqidiy fikrlash va kreativlik ko'nikmalari o'quvchilarning mustaqil fikrlashi hamda jamoada ishlash faoliyatini rivojlantiradi. Interfaol metodlar asosida tashkil etilgan darslar esa ta'lim samaradorligini oshirishga imkon yaratadi.

5E strategiyasining didaktik imkoniyatlari.

5E strategiyasi zamonaviy konstruktivistik ta'lim yondashuviga asoslangan innovatsion pedagogik texnologiyalardan biri hisoblanadi. Mazkur strategiya o'quvchilarning bilimlarni tayyor shaklda qabul qilishidan ko'ra, ularni mustaqil izlanish, kuzatish va tahlil qilish orqali egallashiga yo'naltirilgan. 5E modeli dars jarayonini qiziqtirish, tadqiq qilish, tushuntirish, mustahkamlash va baholash bosqichlari asosida tashkil etadi. Ushbu bosqichlarning o'zaro uzviyligi o'quvchilarning faol o'quv faoliyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, boshlang'ich sinflarda mazkur strategiyadan foydalanish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirib, kreativ va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shuningdek, guruhli ishlash, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va interfaol topshiriqlar orqali o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyalari ham shakllanadi. Natijada ta'lim jarayoni samaradorligi ortib, o'quvchilarning mustaqil bilim olish faoliyati rivojlanadi.

2-rasm. 5E strategiyasining bosqichlari va didaktik imkoniyatlari

Ushbu rasmda 5E strategiyasining asosiy bosqichlari hamda ularning ta'lim jarayonidagi vazifalari aks ettirilgan. Mazkur strategiya o'quvchilarning faol o'rganishi, mustaqil izlanishi va bilimlarni amaliy qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, dars jarayonida kreativ va tanqidiy fikrlashni shakllantirish orqali ta'lim samaradorligini oshirish imkonini beradi.

4K modeli va 5E strategiyasini integrativ qo'llash metodikasi.

4K modeli va 5E strategiyasini integrativ qo'llash boshlang'ich ta'lim jarayonida innovatsion pedagogik muhitni shakllantirishga xizmat qiladi. Ushbu metodika o'quvchilarning bilimlarni faol o'zlashtirishi, mustaqil fikrlashi hamda amaliy faoliyat orqali tajriba orttirishini ta'minlaydi. 5E strategiyasining bosqichlari 4K kompetensiyalari bilan uyg'unlashtirilganda dars jarayoni yanada interfaol va samarali tashkil etiladi. Xususan, "Engage" bosqichida o'quvchilarning kreativ fikrlashi va qiziqishi faollashsa, "Explore" bosqichida hamkorlikda ishlash va

muammoni tadqiq qilish ko'nikmalari rivojlanadi. “Explain” jarayonida kommunikativ kompetensiyalar shakllanib, o'quvchilar o'z fikrlarini erkin ifodalashga o'rganadi. “Elaborate” bosqichida esa tanqidiy fikrlash va tahliliy yondashuv kuchayadi. Yakuniy “Evaluate” bosqichi orqali o'quvchilarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalari baholanadi hamda refleksiya amalga oshiriladi. Natijada ta'lim jarayoni o'quvchi markazli, kreativ va kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etiladi.

4K modeli va 5E strategiyasining integrativ qo'llanilishi boshlang'ich ta'lim jarayonini kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etishga xizmat qiladi. Ushbu metodika orqali o'quvchilarning kreativ fikrlashi, kommunikativligi, hamkorlikda ishlash hamda muammolarni tahlil qilish ko'nikmalari bosqichma-bosqich rivojlantiriladi. Quyidagi jadvalda 5E strategiyasi bosqichlari hamda ularga mos 4K kompetensiyalarining o'zaro bog'liqligi keltirilgan (1-jadval).

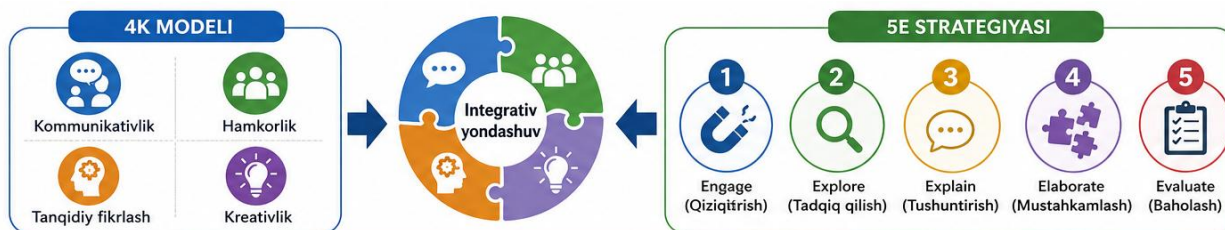
1-jadval. 4K modeli va 5E strategiyasining integrativ qo'llanilish modeli

5E strategiyasi bosqichlari	4K kompetensiyasi	O'qituvchi faoliyati	O'quvchi faoliyati	Kutilayotgan natija
Engage (Qiziqtirish)	Kreativlik	Muammoli savollar beradi, mavzuga qiziqish uyg'otadi	Savollarga javob beradi, fikr bildiradi	O'quvchilarda motivatsiya va qiziqish shakllanadi
Explore (Tadqiq qilish)	Hamkorlik	Guruhli topshiriqlar tashkil qiladi	Tajriba o'tkazadi, guruh bilan ishlaydi	Jamoda ishlash va izlanish ko'nikmalari rivojlanadi
Explain (Tushuntirish)	Kommunikativlik	Mavzuni izohlashga yo'naltiradi	O'z fikrini bayon qiladi, tushuntiradi	Nutq va muloqot kompetensiyasi shakllanadi
Elaborate (Mustahkamlash)	Tanqidiy fikrlash	Tahliliy topshiriqlar beradi	Muammoni tahlil qiladi, xulosa chiqaradi	Tanqidiy va mantiqiy fikrlash rivojlanadi
Evaluate (Baholash)	Barcha 4K ko'nikmalari	Baholash va refleksiya tashkil qiladi	O'z faoliyatini tahlil qiladi	Bilim va kompetensiyalar mustahkamlanadi

Jadvalda 4K modeli va 5E strategiyasining o'zaro integratsiyasi hamda ularning ta'lim jarayonidagi metodik ahamiyati aks ettirilgan. Mazkur yondashuv asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlab, ularning

mustaqil va kreativ fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Natijada ta‘lim samaradorligi oshib, kompetensiyaga yo‘naltirilgan o‘quv muhiti shakllanadi.

4K modeli va 5E strategiyasining integrativ qo‘llanilishi boshlang‘ich ta‘limda kompetensiyaviy yondashuvni samarali tashkil etishga xizmat qiladi. Ushbu metodika orqali o‘quvchilarning kreativ fikrlashi, kommunikativligi, hamkorlikda ishlash hamda muammolarni tahlil qilish ko‘nikmalari bosqichma-bosqich rivojlantiriladi. Mazkur yondashuv dars jarayonining interfaol va o‘quvchi markazli tashkil etilishiga imkon yaratadi (3-rasm).

Maqsad: O‘quvchi markazli, kompetensiyaviy va samarali ta‘lim jarayonini tashkil etish

1-jadval. 4K modeli va 5E strategiyasining integrativ qo‘llanilish modeli

5E strategiyasi bosqichlari	4K kompetensiyasi	O‘qituvchi faoliyati	O‘quvchi faoliyati	Kutilayotgan natija
1. Engage (Qiziqtirish)	Kreativlik	Muammoli savollar beradi, mavzuga qiziqish uyg‘otadi	Savollarga javob beradi, fikr bildiradi	O‘quvchilarda motivatsiya va qiziqish shakllanadi
2. Explore (Tadqiq qilish)	Hamkorlik	Guruhli topshiriqlar tashkil qiladi	Tajriba o‘tkazadi, guruh bilan ishlaydi	Jamoada ishlash va izlanish ko‘nikmalari rivojlanadi
3. Explain (Tushuntirish)	Kommunikativlik	Mavzuni izohlashga yo‘naltiradi	O‘z fikrini bayon qiladi, tushuntiradi	Nutq va muloqot kompetensiyasi shakllanadi
4. Elaborate (Mustahkamlash)	Tanqidiy fikrlash	Tahliliy topshiriqlar beradi	Muammoni tahlil qiladi, xulosa chiqaradi	Tanqidiy va mantiqiy fikrlash rivojlanadi
5. Evaluate (Baholash)	Barcha 4K ko‘nikmalari	Baholash va refleksiya tashkil qiladi	O‘z faoliyatini tahlil qiladi	Bilim va kompetensiyalar mustahkamlanadi

3-rasm. 4K modeli va 5E strategiyasining integrativ qo‘llanilish modeli

Ushbu rasmda 4K modeli hamda 5E strategiyasining o‘zaro bog‘liqligi va ularning ta‘lim jarayonidagi metodik integratsiyasi aks ettirilgan. Model asosida tashkil etilgan darslar o‘quvchilarning faol ishtirokini ta‘minlab, mustaqil va kreativ fikrlash kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, mazkur integrativ yondashuv orqali ta‘lim samaradorligi oshib, zamonaviy kompetensiyaga yo‘naltirilgan o‘quv muhiti shakllanadi.

Tajriba-sinov natijalari.

Tajriba-sinov ishlari boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida 4K modeli va 5E strategiyasini integrativ qo‘llashning samaradorligini aniqlash maqsadida amalga oshirildi. Tadqiqot davomida tajriba va nazorat guruhlarini shakllantirilib, dars jarayonlari turli pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etildi. Tajriba guruhida 4K kompetensiyalarini rivojlantirishga yo‘naltirilgan hamda 5E strategiyasi asosida tashkil etilgan interfaol metodlardan foydalanildi. Nazorat guruhida esa an’anaviy o‘qitish metodlari qo‘llanildi.

Tajriba-sinov jarayonida o'quvchilarning darsdagi faolligi, kreativ fikrlashi, hamkorlikda ishlash ko'nikmalari, kommunikativ kompetensiyasi va mustaqil fikrlash darajasi monitoring qilindi. Olingan natijalar integrativ metodika asosida tashkil etilgan darslarning samaradorligi yuqori ekanligini ko'rsatdi. Ayniqsa, o'quvchilarning muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, o'z fikrini erkin ifodalash hamda jamoada ishlash faoliyatida sezilarli ijobiy o'zgarishlar kuzatildi.

2-jadval. Tajriba-sinov natijalari ko'rsatkichlari

Ko'rsatkichlar	Nazorat guruhi	Tajriba guruhi
Darsdagi faollik	62%	88%
Kreativ fikrlash	58%	85%
Hamkorlik ko'nikmasi	60%	90%
Kommunikativ kompetensiya	57%	86%
Mustaqil fikrlash	55%	87%

Natijalar tahliliga ko'ra, 4K modeli va 5E strategiyasining uyg'un qo'llanilishi boshlang'ich ta'lim samaradorligini oshirishda muhim pedagogik omil ekanligi aniqlandi. Mazkur metodika o'quvchilarning bilimlarni chuqur o'zlashtirishi, kreativ va tanqidiy fikrlashini rivojlantirish hamda interfaol o'quv faoliyatini shakllantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari boshlang'ich sinf darslarida 4K modeli va 5E strategiyasini integrativ qo'llash ta'lim samaradorligini oshirishda muhim pedagogik vosita ekanligini ko'rsatdi. Ushbu metodika asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning kreativ fikrlashi, tanqidiy tafakkuri, kommunikativ kompetensiyasi hamda hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, 5E strategiyasining bosqichma-bosqich tashkil etilishi o'quvchilarning mavzuni chuqur o'zlashtirishiga va mustaqil bilim olish faoliyatining shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shuningdek, 4K modeli va 5E strategiyasining uyg'unlashtirilgan holda qo'llanilishi dars jarayonini interfaol, o'quvchi markazli va kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etishga imkon yaratadi. Tajriba-sinov natijalari ham mazkur metodikaning boshlang'ich ta'limda o'quvchilar faolligi, o'quv motivatsiyasi va ijodiy yondashuvini oshirishda samarali ekanligini tasdiqladi. Natijada zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarning XXI asr ko'nikmalarini shakllantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2006. – 260 b.
2. Sayidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Moliya, 2003. – 172 b.
3. Ishmuhamedov R. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017. – 180 b.
4. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2016. – 240 b.
5. Jo‘rayev R.X. Ta‘limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Voris, 2020. – 224 b.
6. Bybee R.W. The BSCS 5E Instructional Model and 21st Century Skills. – Colorado Springs, 2013.
7. Trilling B., Fadel C. 21st Century Skills: Learning for Life in Our Times. – San Francisco: Jossey-Bass, 2009.
8. OECD Future of Education and Skills 2030. – Paris: OECD Publishing, 2019.
9. UNESCO ICT Competency Framework for Teachers. – Paris, 2018.
10. Partnership for 21st Century Learning Framework for 21st Century Learning. – Washington DC, 2019.